

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ
НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ
І ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ
ІМЕНІ ІВАНА ЗЯЗЮНА НАПН УКРАЇНИ

Юлія Грищенко

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
ДИСЦИПЛІНИ «ПЕДАГОГІКА»
ДЛЯ ПЕДАГОГІЧНИХ
КОЛЕДЖІВ

Київ-2023 р.

Навчальна програма дисципліни «Педагогіка» для педагогічних коледжів /
Укладач: Ю.В. Грищенко; Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. Київ, 2023. 40 с.

Затверджено рішенням вченої ради Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України (протокол №12 від 13.10.2023 р.)

Р е ц е н з е н т и:

Лавріненко О.А. – доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник відділу теорії і практики педагогічної освіти Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України;

Гомеля Н.С. – кандидат педагогічних наук, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист Київського професійно-педагогічного фахового коледжу імені Антона Макаренка.

Укладач:

Грищенко Ю.В. – кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник відділу змісту і технологій педагогічної освіти Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України.

У виданні вміщено пояснювальну записку, складові навчальної програми, критерії оцінювання результатів опанування дисципліни, завдання для самостійної роботи, питання для самоконтролю, рекомендовані джерела. Укладено глосарій основних понять дисципліни «Педагогіка».

Навчальна програма спрямована на оновлення змісту обов'язкової дисципліни «Педагогіка» у підготовці педагогів зі спеціальності 012 «Дошкільна освіта», 013 «Початкова освіта» у закладах фахової передвищої освіти педагогічного спрямування (педагогічних коледжах) з урахуванням компетентнісних засад підготовки майбутнього вчителя, педагога.

Навчальну програму укладено для викладачів закладів фахової передвищої освіти, студентів, які здобувають освіту на рівні фахової передвищої освіти, майбутніх педагогів, які навчаються у педагогічних коледжах.

ЗМІСТ

Пояснювальна записка	4
Складові навчальної програми	8
Критерії оцінювання результатів вивчення дисципліни.....	12
Завдання для самостійної роботи.....	13
Питання для контролю.....	16
Рекомендований список джерел.....	19
Глосарій.....	26

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

В сучасних умовах реформування системи педагогічної освіти та оновлення змісту підготовки майбутніх педагогів у закладах фахової передвищої освіти педагогічного спрямування актуалізується необхідність удосконалення фахових дисциплін, які спрямовані на професійний і особистісний розвиток фахівців педагогічного фаху, готових долати сучасні виклики і застосовувати інноваційні методики викладання.

Разом з отриманням теоретичних знань із загальних основ педагогіки важливою складовою дисципліни є блок з історії педагогіки, зокрема актуалізація надбань досвідчених учених, педагогів. Синтез історичного педагогічного досвіду та інновацій в освіті дозволить вирішувати актуальні проблеми, що виникають у сучасній освітній практиці.

Навчальна програма дисципліни «Педагогіка» для педагогічних коледжів (спеціальність 012 Дошкільна освіта, 013 Початкова освіта) складається зі змістових модулів, теоретичних і практичних тем навчання, які забезпечать поглиблення знань загальних засад педагогіки, проблем її становлення та розвитку, історії педагогіки, основ педагогічної майстерності, питань теорії навчання і виховання.

Метою вивчення навчальної дисципліни «Педагогіка» є отримання базових знань з основ педагогіки, педагогічної майстерності, історії педагогіки, про сутність та зміст педагогічної діяльності; формування у здобувачів знань про самоосвіту, самовиховання, самовдосконалення; розвиток професійних, особистісних і морально-етичних якостей необхідних у професійній діяльності.

Завдання дисципліни:

- засвоєння основних педагогічних категорій і понять;
- оволодіння теоретичними знаннями з теорії та історії педагогіки;
- ознайомлення студентів з сучасними педагогічними ідеями й теоріями;
- ознайомлення з можливостями використання теоретичних психолого-педагогічних знань у професійній діяльності;

- розвиток та формування педагогічного мислення, індивідуального стилю професійної педагогічної діяльності, основних принципів культури спілкування;

- формування у здобувачів педагогічної майстерності, педагогічної культури та етики.

Враховуючи Стандарти фахової передвищої освіти затверджені Міністерством освіти і науки України від 13.07.2021 року визначено, що вивчення навчальної дисципліни «Педагогіка» сприятиме формуванню і розвитку у студентів окреслених компетентностей та предметних результатів:

Інтегральна компетентність (ІК). Здатність вирішувати типові спеціалізовані задачі в професійній діяльності, що вимагає застосування положень і методів психолого-педагогічної науки та характеризується певною невизначеністю умов, а також нести відповідальність за результати своєї діяльності в освітньому процесі.

Загальні компетентності (ЗК).

ЗК1. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця в загальній системі знань про природу і суспільство та в розвитку суспільства, техніки і технологій.

ЗК2. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК3. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК4. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК5. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК6. Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології.

Спеціальні компетентності (СК).

СК1 Здатність до застосування системи психолого-педагогічних знань і умінь у практичній діяльності.

СК2 Здатність до планування, моделювання, конструювання, проектування, організації освітнього процесу.

СК3 Здатність до використання відкритих ресурсів, інформаційно-комунікативних та цифрових технологій в освітньому процесі.

СК4 Здатність дотримуватись вимог нормативно-правових документів, що регламентують організацію освітнього процесу.

СК5 Здатність до організації та проведення педагогічної діагностики учня.

СК6 Здатність визначати мету та завдання освітнього процесу, коригувати його шляхом зіставлення проміжних результатів із запланованими.

СК7 Здатність добирати доцільні методи, засоби і форми навчання відповідно до визначених мети і завдань уроку, іншої форми навчання з урахуванням специфіки змісту навчального матеріалу та індивідуальних особливостей учнів.

СК11 Здатність до роботи в команді з профільними фахівцями для надання додаткової підтримки особам з особливими освітніми потребами.

СК13 Здатність усвідомлювати особисті відчуття і почуття, управляти власними емоційними станами.

СК14 Здатність до саморозвитку та самореалізації з використанням перспективного педагогічного досвіду, освітніх інновацій у професійній діяльності.

СК15 Здатність до комунікативної взаємодії з учасниками освітнього процесу.

Предметні результати:

РН1 Використовувати інформаційно-комунікаційні технології в освітньому процесі.

РН2 Дотримуватися нормативно-правових документів, що регламентують організацію освітнього процесу.

РН5 Розуміти сутність, принципи, зміст, методи, форми та організацію процесу навчання, виховання і розвитку дітей дошкільного віку та молодших школярів.

РН6 Використовувати в освітньому процесі методики та систему теоретичних знань з освітніх галузей, визначених Державним стандартом початкової освіти.

РН7 Проводити моніторинг якості навчальних досягнень, здійснювати контроль і оцінювання учнів початкової школи.

РН8 Забезпечувати підтримку особистісного розвитку дитини в освітньому процесі.

РН9 Залучати батьків до освітнього процесу на засадах партнерства.

РН10 Взаємодіяти з колегами, профільними фахівцями та іншими учасниками освітнього процесу.

РН12 Складати індивідуальну програму розвитку дитини з особливими освітніми потребами та знаходити оптимальні шляхи її реалізації.

РН13 Створювати здоров'язберезувальне освітнє середовище, зорієнтоване на особистісний розвиток дітей дошкільного віку та молодших школярів.

РН14 Враховувати при створенні освітнього середовища індивідуальні потреби дітей дошкільного і молодшого шкільного віку.

РН15 Розуміти мету, систему цінностей та завдання професійної діяльності вчителя, та усвідомлювати свою роль (місію) як педагога.

СКЛАДОВІ НАВЧАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		Денна форма навчання	
Кількість кредитів – 5 ECTS	Галузь знань: 01 «Освіта/Педагогіка» (шифр і назва)	Нормативна	
	Спеціальності: 012 Дошкільна освіта 013 «Початкова освіта» (шифр і назва)		
Загальна кількість годин – 150	Освітньо-кваліфікаційний рівень: фаховий молодший бакалавр	Семестр – 2,3	
		Лекції	
		16 год.	16 год.
Тижневих годин: аудиторних – 4, самостійної роботи – 6		Семінарські	
		40 год.	40 год.
		Самостійна робота	
		18 год.	20 год.
	Вид контролю		
	іспит		

Програма навчальної дисципліни

Модуль I.

Історичні, теоретичні і методологічні основи педагогіки

Тема 1. Становлення і розвиток національної освіти і педагогіки

Передумови виникнення та розвитку педагогіки як науки. Основні етапи становлення і розвитку педагогічної теорії в Україні: освіта і виховання у східних слов'ян; етнопедагогіка IX – XII ст.; виховні ідеали доби козацтва (XIII – перша половина XVIII ст.); становлення педагогічної думки у XVIII ст.; національна освіта в Україні XIX – на початку XX ст.); система освіти і педагогіка радянської доби; тенденції розвитку національної освіти незалежної України.

Тема 2. Предмет, завдання, методологічні основи педагогіки

Загальні основи педагогіки, теорія виховання, дидактика. Предмет, завдання педагогіки. Функції педагогічної науки: науково-теоретична, організаційно-практична, прогностична. Основні категорії педагогіки: педагогічний процес, виховання, навчання, освіта, розвиток, самовиховання. Аксиологічні основи педагогіки як науки. Зв'язок педагогіки з іншими науками: ідеї, теоретичні положення, методи і результати досліджень.

Тема 3. Основи науково-педагогічних досліджень

Розвиток науково-дослідницької культури в освіті. Методологія і теоретичні засади педагогічного дослідження. Методи науково-педагогічного дослідження. Науково-категорійний апарат педагогічного дослідження. Основні етапи організації і проведення науково-педагогічного дослідження. Теоретичні аспекти науково-дослідницької культури майбутнього вчителя. Способи отримання та опрацювання інформації в самостійній навчально-дослідницькій діяльності студентів. Ціннісні орієнтири вчителя-дослідника. Взаємозв'язок педагогічної науки і практики.

Модуль II.

Тенденції розвитку педагогічної науки і освіти в Україні на сучасному етапі

Тема 4. Структура і принципи побудови системи освіти

Структура і принципи побудови системи освіти в Україні. Сутність професії вчителя. Сучасні вимоги до особистості вчителя. Інтеграція України у світовий освітній простір: проблеми і перспективи. Сучасні тенденції та напрями розвитку системи освіти різних країн світу.

Тема 5. Законодавче забезпечення системи освіти в Україні

Законодавча і нормативна база забезпечення діяльності освітніх закладів в Україні: Закон України «Про освіту», Закон України «Про повну загальну середню освіту», Закон України «Про дошкільну освіту», Закон України «Про позашкільну освіту», Концепція Нової української школи, Закон «Про вищу

освіту», Порядок організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти, Національна Доктрина розвитку освіти України у XXI ст.

Тема 6. Загальні засади дошкільної педагогіки

Дошкільна педагогіка як наука, її зв'язок з іншими науками. Становлення і розвиток теорії і практики вітчизняної дошкільної освіти і виховання; роль видатних педагогів у розвитку дошкільної педагогіки (Я. Коменського, М. Монтессорі, К. Ушинського, С. Русової).

Модуль III.

Основи педагогічної майстерності

Тема 7. Історія розвитку педагогічної майстерності

Педагогічна майстерність в історії зарубіжної і вітчизняної педагогічної думки. Основи педагогічної майстерності у підготовці вчителя в освітніх закладах України XVI – XVII ст. (братські школи, Києво-Могилянська академія, духовні семінарії). Педагогічна майстерність у змісті професійної підготовки вчителя у XIX – на початку XX ст. Тенденції розвитку педагогічної майстерності в сучасних закладах освіти України. Зарубіжний досвід підготовки вчителя-майстра.

Тема 8. Елементи педагогічної майстерності

Гуманістична спрямованість педагогічної майстерності. Професійна компетентність сучасного вчителя. Педагогічні здібності вчителя та їх розвиток. Педагогічна техніка як основа формування педагогічної майстерності вчителя. Педагогіка індивідуальної дії, майстерність спілкування, педагогічний такт, педагогічна взаємодія.

Модуль IV.

Персонологія педагогіки

Тема 9. Теоретико-методологічні засади біографічного дослідження

Сутність біографічного методу дослідженн. Генеза становлення біографічного методу як інструменту дослідження науково-педагогічної

спадщини. Класифікація джерел з педагогічної персонології. Біографічний метод в історико-педагогічних дослідженнях. Можливості біографічного методу у цілісному вивченні подій, визначенні генези історико-педагогічних явищ, формуванні джерельної бази для наукових розвідок.

Тема 10. Персонологічний аспект розвитку педагогіки

Історіографія проблеми розвитку національної педагогічної думки; педагогічні погляди і позиції видатних вчених; роль науково-педагогічних шкіл у розвитку науки і освіти; теоретичні, методологічні та методичними здобутки науково-педагогічних шкіл С. Гончаренка, І. Зязюна, О. Рудницької; наукові школи вчених Національної академії педагогічних наук України; використання досвіду вітчизняних науково-педагогічних шкіл у формальній і неформальній освіті вчителя.

Модуль V.

Сучасні педагогічні технології

Тема 8. Теоретичні засади педагогічних технологій

Розвиток педагогічних технологій: історичний аспект. Сутність і структура педагогічних технологій. Класифікація педагогічних технологій. Застосування педагогічних технологій в сучасній освіті. Інформаційно-комунікаційні технології у професійній підготовці майбутніх педагогів.

Тема 9. Навчальні і виховні технології в освіті

Сучасні навчальні технології та їх застосування. Практичні аспекти педагогічних технологій. НУШ та інноваційні технології в початковій школі. Реалізація виховних технологій. Інформаційно-комунікаційні технології в освітньому середовищі навчальних закладів.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Форми діагностики результатів навчання:

поточний контроль (усне опитування, доповідь, повідомлення, виконання завдань самостійної роботи, обговорення проблемних питань, розв'язання ситуаційних завдань, захист індивідуальних завдань – реферату, презентації);

проміжний контроль (модульна контрольна робота (МКР));

підсумковий контроль (іспит).

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ЄКТС Для всіх видів підсумкового контролю
90 – 100	Відмінно	A (відмінно) – відмінне виконання з незначною кількістю помилок
82 – 89	Добре	B (дуже добре) – вище середнього рівня з кількома помилками
74 – 81	Добре	C (добре) – правильно виконана робота з певною кількістю грубих помилок
64 – 73	Задовільно	D (задовільно) – непогано, але зі значною кількістю недоліків
60 – 63	Задовільно	E (достатньо) – виконання задовольняє мінімальні критерії
35 – 59	Незадовільно	FX (незадовільно) – з можливістю повторного складання
1 – 34	Незадовільно	F (незадовільно) – з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Підготувати реферативне повідомлення або презентацію за однією із запропонованих тем:

1. Походження виховних ідеалів українського народу.
2. Виховний потенціал українських казок, приказок, прислів'їв та легенд.
3. Ідеали народної педагогіки та їх актуальність у сучасному вихованні молоді.
4. Ідеали козацької педагогіки та перспективи їх застосування в теорії і практиці сучасної освіти.
5. Особливості навчання і виховання в братських школах України.
6. Національна освіта в Галичині, Буковині та Закарпатті у XVIII ст.
7. Розвиток національної освіти в Україні у XIX – на початку XX ст.
9. Вплив зарубіжної педагогіки і філософії на формування вітчизняної педагогічної думки у XIX – на початку XX ст.
10. Педагогічні погляди Лесі Українки.
11. Розбудова національної освіти і педагогічної думки в Українській Народній Республіці.
12. Становлення системи освіти і розвиток педагогічної думки у радянську добу.
13. Тенденції і проблеми розвитку національної освіти незалежної України.
14. Педагогічна майстерність – це ...
15. К.Д. Ушинський про цінності виховання.
16. Концепція дошкільного виховання Софії Русової.
17. Пріоритети педагогічної спадщини Костянтина Ушинського.
18. Ідеї гуманізму, людяності і добра у педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського.
19. Проблеми виховання у спадщині Григорія Сковороди.
20. Зарубіжний досвід професійної підготовки вихователів дошкільних закладів у системі вищої освіти.

21. Зарубіжний досвід професійної підготовки вчителів початкової школи.
22. Суспільна значущість професії вчителя.
23. Самоосвіта та самовиховання педагога – шлях до формування педагогічної майстерності.
24. Педагогічна майстерність як комплекс професійних і особистісних якостей вчителя.
25. Майстерність педагогічного спілкування.
26. Цитати відомих вчених, науковців, педагогів про освіту.
27. Народна мудрість про навчання, виховання і знання у прислів'ях і приказках.

Індивідуальні завдання

1. Написати наукову статтю за однією з пройдених тем.
2. Підготувати наукову доповідь на основі огляду інформаційних платформ:

«Освітньо-науковий портал «Педагогічна майстерність викладача вищої школи»» (URL: <https://www.pedagogic-master.com.ua/publikaci%D1%97/>)

Лариса Березівська. Педагогічна біографіка як складник національної пам'яті: нові виклики і завдання
(URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Erg0PY9vFz4>)

Інформаційний бібліографічний ресурс «Видатні педагоги України та світу». Державна науково-педагогічна бібліотека ім. В.О. Сухомлинського (URL: <https://dnpb.gov.ua/ua/informatsiyno-bibliografichni-resursy/vydatni-pedahohy/>)

Інформаційний ресурс «Видатні педагоги України і світу» Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В.О. Сухомлинського в контексті розвитку суспільства знань
(URL: <http://biography.nbu.gov.ua/data/vidannya/9/JRN/pdf/22.pdf>)

Педагогічно-меморіальні музеї України (URL: http://pmu.in.ua/pedagogichno_memorialni_musei/)

Серія просвітницьких вебінарів та онлайн гостьових лекцій «Цвіт української педагогіки: сучасне і минуле. URL: <https://ipoodhab.com/digital-cluster/diversity-of-ukrainian-pedagogy>

Лапада М.Х. Сучасні освітні технології для нової української школи. URL: https://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2019/12/Lapada_Educational_Technology_2019.pdf

3. Підготувати наукову доповідь «Інноваційність ідей А.С. Макаренка в сучасній педагогіці» опрацювавши матеріали монографії «Інноваційність ідей А.С.Макаренка в педагогіці ХХІ століття / за ред. О.А. Дубасенюк: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І Франка, 2013. 304 с.

4. Опрацювати практичні поради з техніки мовлення і написати есе на основі «Тренінгу із техніки мовлення» Л. Лимаренко (Лимаренко Л.І. Тренінг із техніки мовлення: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Лідія Лимаренко; Херс. держ. ун-т. Херсон: ХДУ, 2014. 210 с. С. 17-186; Абрамян В.Ц. Театральна педагогіка. Київ: Лібра, 1996. 224 с. С. 172-180).

5. Використовуючи бібліографічний метод, скласти таблицю видатних вітчизняних педагогів та їх цитати про освіту і виховання (Т. Шевченко, Леся Українка, М. Костомаров, О. Духнович, М. Драгоманов, С. Русова, М. Пирогов, К. Малицька, К. Ушинський, А. Макаренко, В. Сухомлинський).

6. Підготувати міні глосарій до дисципліни «Педагогіка».

ПИТАННЯ ДЛЯ КОНТРОЛЮ

1. Передумови виникнення та розвитку педагогіки як науки.
2. Освіта і виховання у східних слов'ян.
3. Виховні ідеали доби козацтва (XIII – перша половина XVIII ст.).
4. Становлення педагогічної думки у XVIII ст.
5. Національна освіта в Україні XIX – на початку XX ст.
6. Система освіти і педагогіка радянської доби.
7. Тенденції розвитку національної освіти незалежної України.
8. Предмет, завдання педагогіки.
9. Функції педагогічної науки: науково-теоретична, організаційно-практична, прогностична.
10. Основні категорії педагогіки: педагогічний процес, виховання, навчання, освіта, розвиток, самовиховання.
11. Зв'язок педагогіки з іншими науками: ідеї, теоретичні положення, методи і результати досліджень.
12. Методи науково-педагогічного дослідження.
13. Науково-категорійний апарат педагогічного дослідження.
14. Основні етапи організації і проведення науково-педагогічного дослідження.
15. Теоретичні аспекти науково-дослідницької культури майбутнього вчителя.
16. Сутність професії вчителя.
17. Сучасні вимоги до особистості вчителя.
18. Особливості інтеграції України у світовий освітній простір.
19. Сучасні тенденції та напрями розвитку системи освіти різних країн світу.
20. Законодавча і нормативна база забезпечення діяльності освітніх закладів в Україні.
21. Концепція Нової української школи.

22. Порядок організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти.
23. Дошкільна педагогіка як наука, її зв'язок з іншими науками.
24. Становлення і розвиток теорії і практики вітчизняної дошкільної освіти і виховання.
25. Роль видатних педагогів у розвитку дошкільної педагогіки (Я. Коменського, М. Монтессорі, К. Ушинського, С. Русової).
26. Педагогічна майстерність в історії зарубіжної і вітчизняної педагогічної думки.
27. Основи педагогічної майстерності у підготовці вчителя в освітніх закладах України (братські школи, Києво-Могилянська академія, духовні семінарії).
28. Педагогічна майстерність у змісті професійної підготовки вчителя у ХІХ – на початку ХХ ст.
29. Тенденції розвитку педагогічної майстерності в сучасних закладах освіти України.
30. Зарубіжний досвід підготовки вчителя-майстра.
31. Педагогічні здібності вчителя та їх розвиток.
32. Педагогічна техніка як основа формування педагогічної майстерності вчителя.
33. Педагогіка індивідуальної дії, майстерність спілкування, педагогічний такт, педагогічна взаємодія.
34. Сутність біографічного методу дослідження.
35. Біографічний метод в історико-педагогічних дослідженнях.
36. Історіографія проблеми розвитку національної педагогічної думки.
37. Педагогічні погляди і позиції видатних вчених.
38. Роль науково-педагогічних шкіл у розвитку науки і освіти.
39. Теоретичні, методологічні та методичними здобутки науково-педагогічних шкіл С. Гончаренка, І. Зяюна, О. Рудницької.

40. Наукові школи вчених Національної академії педагогічних наук України.
41. Сутність і структура педагогічних технологій.
42. Класифікація педагогічних технологій.
43. Застосування педагогічних технологій в сучасній освіті. Інформаційно-комунікаційні технології у професійній підготовці майбутніх педагогів.
44. Сучасні навчальні технології та їх застосування.
45. НУШ та інноваційні технології в початковій школі.
46. Реалізація виховних технологій.
47. Інформаційно-комунікаційні технології в освітньому середовищі навчальних закладів.

РЕКОМЕНДОВАНИЙ СПИСОК ДЖЕРЕЛ

Основний

1. Березюк О. С., Власенко О. М. Дидактика: теорія і практика: навч.-метод. посіб. Житомир: ЖДУ ім. Івана Франка, 2017. 211 с.
2. Варій М. Й., Ортинський В. Л. Основи психології і педагогіки : підруч. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2017. 548 с.
3. Вища освіта в Україні: навч. посіб. В.Г. Кремень, С.М. Ніколаєнко, М.Ф. Степко та ін.; за ред. В.Г. Кременя, С.М. Ніколаєнка. К.: Знання, 2005. 327 с.
4. Волкова Н. П. Педагогіка: навч. посіб. Вид. 2-ге, перероб., доп. К.: Академвидав, 2007. 616 с.
5. Гончаренко С.У. Педагогічні дослідження: «Методологічні поради молодим науковцям». Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2010. 308 с.
6. Завгородня Т.К., Стражнікова І.В. Методологічні засади педагогічних досліджень: навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ, 2021. 120 с.
7. Задорожна-Княгницька Л. В. Загальні основи педагогіки: навч. посіб. для здоб. вищої освіти за освітнім ступенем «Бакалавр» спец. 013 «Початкова освіта» / Л. В. Задорожна-Княгницька, І. Б. Тимофєєва. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2020. 192 с.
8. Зайченко І.В. Педагогіка: підруч. 3-тє вид., перероб. та доп. Київ: Ліра-К, 2016. 608 с.
9. Коберник І. Організація дистанційного навчання в школі: метод. рек. / М-во освіти і науки України; упоряд.: І. Коберник, З. Звиняцьківська; ред. З. Звиняцьківська; літ. ред. Роман Трифонов. 2020. Травень. 71 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/metodichni%20recomendazii/2020/metodichni%20recomendazii-dustanciyna%20osvita-2020.pdf>
10. Ковальчук Л. Моделювання науково-педагогічних досліджень: навчальний посібник. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 520 с.

11. Лавріненко О.А. Історія педагогічної майстерності: навч. посіб. для студентів педагогічних ВНЗ, аспірантів, вчителів. К.: Богданова А.М., 2009.
12. Лимаренко Л.І. Тренінг із техніки мовлення: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Лідія Лимаренко; Херс. держ. ун-т. Херсон: ХДУ, 2014. 210 с.
13. Любар О.О., Стельмахович М.Г., Федоренко Д.Т. Історія української педагогіки. К., 1999. С. 127-220.
14. Медвідь Л.А. Історія національної освіти і педагогічної думки в Україні: навч. посіб. К.: Вікар, 2003. 335 с.
15. Менеджмент наукових проєктів та політика академічної доброчесності: навчально-методичний посібник в схемах і таблицях / [О.І. Витяганець, Н. В. Домброван, О. О. Іванов та ін.] за загальною ред. М.В. Корнієнка, А. В. Семенової. Одеса: ОДУВС. 2023.: Бондаренко М.О., 2023. 364 с.
16. Основи інклюзивної освіти: навчально-методичний посібник. Тернопіль: КІЦ «ПРІНТ-ОФІС», 2015. 378 с.
17. Педагогічна майстерність: підручник. І.А. Зязюн, Л.В. Крамущенко, І.Ф. Кривонос та ін.; за ред. І.А. Зязюна. К.: Вища школа, 1997. 349 с.
18. Педагогічна майстерність учителя: навч. посіб. для студ. і викладачів вищ пед. закл. освіти. В.М. Гриньова, Г.В. Троцько, Т.О. Дмитренко, С.Т. Золотухіна, В.І. Смагін та ін.; за ред. В.М. Гриньової. Х.: Видавник Шуст А.І., 2000. 251 с.
19. Розман І.І. Р 64 Педагогічна біографістика: навчальний посібник. Ужгород : РІК-У, 2020. 188 с.
20. Рудницька О.П. Педагогіка: загальна та мистецька: навч. посіб. К.: Інтерпроф, 2002. 270 с.
21. Семенова А.В. Професійна педагогіка: підручник / Авт.: А. В. Семенова, О. В. Грабовський, Л. В. Коломієць, О. С. Савельєва, В. Ф. Яні; за заг. ред. А. В. Семенової. Одеса: Бондаренко М. О., 2020. 575 с.
22. Ступарик Б.М. Національна школа: витоки, становлення: навч.-метод. посіб. К., 1998. С. 44-183.

23. Технології професійного розвитку педагогів в умовах формальної і неформальної освіти: практичний посібник / М.П. Вовк, Г.І. Сотська, Н.О. Філіпчук, Ю.В. Грищенко, С.О. Соломаха, Л.Ю. Султанова, Н.С. Гомеля. К.: Талком, 2019. 320 с.

24. Тушева В.В. Основи наукових досліджень: навч. посіб. / В.В. Тушева, УМО НАПН України. Харків: «Федорко», 2014. 408 с.

Додатковий

1. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія: підруч. для студентів, аспірантів та молодих викладачів вузів. К.: Либідь, 1998. 560 с.

2. Белан Г. До питання про етнопедагогічну складову української педагогічної думки другої половини ХІХ століття / Г. В. Белан // Пед. науки: зб. наук. пр. 2013. Вип. 63. С. 20-24.

3. Белан Г. До проблеми функціонування вітчизняної біографістики у ІІ половині ХІХ ст. – початку ХХ ст.: теоретичний та прагматичний аспекти / Г.В. Белан // Пед. науки. 2015. Вип. 67. С. 24-28.

4. Белан Г. Світ дитинства в педагогічному тезаурусі кінця ХІХ – початку ХХ століття / Г. Белан // Іст.-пед. альм. 2012. Вип. 1. С. 4-6.

5. Белан Г. Формування системи ціннісних орієнтацій молодших школярів у спадщині В. О. Сухомлинського / Г. В. Белан // Пед. дискурс : зб. наук. пр. 2011. Вип. 10. С. 48-51.

6. Вітвицька С. С. Педагогіка вищої школи: практикум. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2023. 174 с.

7. Вища педагогічна освіта і наука України: історія, сьогодення та перспективи розвитку. Харківська область. Ред. рада вид.: В.Г. Кремень (гол.) та ін.; ред. кол. тому: І.Ф. Прокопенко (гол.). К.: Знання України, 2008. 431 с.

8. Вовк М.П., Грищенко Ю.В. Наукова школа академіка І.А. Зязюна: аксіологічні актуалітети розвитку. Естетика і етика педагогічної дії: зб. наук. пр. / Ін-т пед. освіти і освіти дорослих НАПН України, Полтавський нац. пед.

ун-т імені В.Г. Короленка, 2018. Вип. 18. С. 46-55. URL:
<http://www.aesthetichpedaction.pnpu.edu.ua>

9. Вовк М.П., Грищенко Ю.В. Наукові школи в Інституті педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України: персонологічний аспект. Естетика і етика педагогічної дії: зб. наук. пр. / Ін-т пед. освіти і освіти дорослих НАПН України, Полтавський нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. 2017. Вип. 15. С. 141-153. URL:
<https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/268237.pdf>

10. Воротникова І.П. Дистанційне навчання: виклики, результати та перспективи: poradnik. З досвіду роботи освітян міста Києва: педагогам, учням, батькам, керівникам закладів освіти / упоряд.: І.П. Воротникова, Н.В. Чайковська; Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. Київ, 2020. 445 с. URL: <https://don.kyivcity.gov.ua/files/2020/8/19/90.pdf>.

11. Гончаренко С. Наукові школи в педагогіці. Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи. 2013. Вип. 6. С. 7-28. URL:
http://nbuv.gov.ua/UJRN/OD_2013_6_3_11

12. Дистанційне та змішане навчання як засіб реалізації індивідуальної траєкторії професійного зростання педагога: монографія / за наук. ред. І.П. Воротникової. Київ: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2022. 256 с.

13. Державний стандарт початкової освіти. URL:
https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/59891/

14. Інноваційність ідей А.С. Макаренка в педагогіці ХХІ століття / за ред. О.А. Дубасенюк: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І Франка, 2013. 304 с.

15. Інформаційно-комунікаційні технології в освіті: словник. К.: ЦП Компринт, 2019. 134 с.

16. Закон України: Про вищу освіту. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>

17. Закон України: Про дошкільну освіту (від 11.07.2001 №2628-III). URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14>

18. Закон України: Про освіту. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
19. Закон України: Про повну загальну середню освіту. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#n984>
20. Закон України: Про фахову передвищу освіту. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19#Text>
21. Кафарський В. І., Чижевський Б. Г., Жиляєв І. Б. Конституційні механізми розвитку освіти в Україні: монографія / В. І. Кафарський, Б.Г. Чижевський, І.Б. Жиляєв ; під ред. канд. філософ. наук, док. юрид. наук, професора Кафарського В.І.; Інститут педагогіки НАПНУ, Національний університет водного господарства та природокористування, Навчально-науковий інститут права; Івано-Франківськ : Супрун В. П., 2023. 266 с.
22. Квасецька Я.А. Професійна підготовка вихователів дошкільних установ у педагогічних навчальних закладах на західноукраїнських землях (остання третина ХІХ – перша половина ХХ століття) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Ярина Андріївна Квасецька. Київ, 2016. 266 с.
23. Концепція нової української школи. Міністерство освіти і науки України. URL: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/uasc2016/konczepczyia.html>
24. Кремень В.Г. (Ред.). Енциклопедія освіти. Національна академія педагогічних наук України. 2-ге вид. допов. і перероб. Київ: Юрінком Інтер. 2021. 1144 с.
25. Кузьмінський А.І. Технологія і техніка шкільного уроку: навч. посіб. / А.І. Кузьмінський, С.В. Омеляненко. К.: Знання, 2010. 335 с.
26. Кухаренко В.М. Екстрене дистанційне навчання в Україні: монографія / за ред.: В.М. Кухаренка, В.В. Бондаренка. Харків: Міська друк., 2020. 409 с. URL: <http://dl.khpi.edu.ua/mod/resource/view.php?id=46362>
27. Кухаренко В.М. Тьютор дистанційного та змішаного навчання [електронний ресурс]: посібник /В.М. Кухаренко. Київ: Міленіум, 2019. 307 с.

URL: http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPIPress/42981/3/Book_2019_Khkharenko_Tiutor.pdf

25. Моделі підготовки майбутнього вчителя до Нової української школи: колективна монографія / І.В. Бабенко, В.В. Барбінов, А.В. Барбінова та ін.; за ред. проф. М.В. Гриньової. Полтава: Аструя, 2021. 407 с.

26. Нова українська школа: порадник для вчителя. Під заг. ред. Бібік Н.М. К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.

28. Освітньо-науковий портал «Педагогічна майстерність викладача вищої школи». URL: <https://www.pedagogic-master.com.ua/publikaci%D1%97/>

29. Павліченко Т. Чотири сервіси, які допоможуть організувати дистанційне навчання [Електронний ресурс] / Нова укр. школа, 2020. 21 березня. URL: <https://nus.org.ua/articles/chotyry-servisy-yakidopomozhut-organizuvaty-dystantsijne-navchannya/>

30. Парадигми розвитку та тенденції реформування шкільної освіти в Україні у добу незалежності : монографія. [Електронне видання] / колектив авт.: Дічек Н. П., Саух П. Ю., Євтух М. Б., Бойченко М. І., Антонєць Н.Б., Загородня А. А., Шевченко С. М. ; за заг. ред. д-ра пед. наук, проф. Н. П. Дічек. Київ: Педагогічна думка, 2022. 507 с.

31. Пащенко М. І., Красноштан І. В. Педагогіка. Київ: Центр навчальної літератури, 2017. 228 с.

32. Педагогічна освіта в Україні: теорія і практика: словник / М.П. Вовк, Ю.В. Грищенко, С.О. Соломаха, Н.О. Філіпчук, С.В. Ходаківська; Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. Київ, 2021. 312 с.

33. Понятійно-термінологічний апарат історико-педагогічних досліджень: історія і сучасні підходи: зб. матеріалів VI Всеукр. наук.-методол. семінару з історії освіти, 19 трав. 2021 р., Київ / НАПН України, Від-ня заг. педагогіки та філософії освіти, ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського [та ін.]; [редкол.: Березівська Л. Д. (голова редкол.), Сухомлинська О. В., Тарнавська С. В. ; літ. ред. Хопта С. М. ; бібліогр. ред. Демида Є. Ф.]. Вінниця: Нілан-ЛТД,

2021. 72 с.

34. Потапюк Л.М. Соціально-психологічний контекст становлення та розвитку педагогічно-просвітницької діяльності громад в Західній Україні (друга половина ХІХ – 30-ті рр. ХХ ст.): монографія. Луцьк: відділ іміджу та промоції ЛНТУ, 2023. 296 с.

35. Сірополко С. Історія освіти в Україні. Вид. 20-е. Львів: Афіша, 2001. 664 с.

36. Становлення і розвиток науково-педагогічних шкіл: проблеми, досвід, перспективи: зб. наук. праць / за ред. В. Кременя, Т. Левовицького. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. 692 с.

37. Староста В. Педагогічні дослідження: методичні матеріали для практичних занять та самостійної роботи студентів. Вид. 2-е, випр. і доп. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2023. 32 с.

38. Сулима О.В. Професійна підготовка вихователів дошкільних закладів у системі вищої освіти Федеративної Республіки Німеччини : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Оксана Вікторівна Сулима. Київ, 2015. 316 с.

39. Теорії та технології інноваційного розвитку професійної підготовки майбутнього вчителя в контексті концепції «Нова українська школа: монографія / за заг. ред. А.А. Сбруєвої. Суми: Вид-во СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2021. 492 с.

40. Топузов О.М. Освітнє партнерство в системі загальної середньої освіти: теорія і методологія / О.М. Топузов. Київ: Інститут педагогіки: Педагогічна думка, 2021. 160 с.

41. Філософія педагогічної дії: монографія. Київ; Черкаси: ЧПУ ім. Богдана Хмельницького, 2008. 608 с.

42. Швадчак Н. 35 інструментів для дистанційного навчання: добірка НУШ [Електронний ресурс] / Надія Швадчак // Нова укр. шк., 2020. 16 березня. URL: <https://nus.org.ua/articles/30-instrumentv-dlyadystantsijnogo-navchannya-dobirka-nush/>.

ГЛОСАРІЙ

Веб-портал освітній – 1) одна або кілька логічно пов'язаних між собою вебсторінок освітнього змісту, що розташовуються в мережі Інтернет, мають унікальну адресу і сприймаються користувачами як єдине ціле; 2) Інтернет-ресурс, що надає користувачам низку освітніх послуг та Інтернет-сервіси, що функціонують в його рамках; 3) спеціально розроблений веб-сайт, який надає здобувачам освіти і педагогам доступ до навчального та науково-методичного забезпечення освітнього процесу. *Література:* Інформаційно-комунікаційні технології в освіті: словник. К.: ЦП Компринт, 2019. С. 12.

Вебінар – 1) різновид Web-конференції, що передбачає «одностороннє» мовлення спікера і мінімальний зворотний зв'язок з аудиторією; 2) спосіб організації зустрічей онлайн, формат проведення семінарів, тренінгів та інших заходів за допомогою Інтернету. *Література:* Використання електронних відкритих систем для інформаційно-аналітичної підтримки педагогічних досліджень: короткий термінологічний словник: ІТЗН НАПН України, 2017.

Віртуальний клас – 1) комп'ютерно-орієнтоване середовище, у якому навчання здійснюється засобами конференцзв'язку з використанням мережі Інтернет та вебзастосунків в онлайн-режимі та об'єднує спільними освітніми цілями учнів і педагога. *Література:* Литвинова С.Г. Методика використання технологій віртуального класу вчителем в організації індивідуального навчання учнів (автореф. дис. ... канд. пед. Наук). Інститут інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України. Київ, 2011. С. 21

Електронна пошта – мережна служба, що дозволяє користувачам обмінюватися повідомленнями або документами без застосування паперових носіїв. *Література:* Інформаційно-комунікаційні технології в освіті: словник. К.: ЦП Компринт, 2019. С. 29.

Електронний навчальний посібник – розміщене на електронному носії чи в комп'ютерній мережі електронне видання, що доповнює або частково (повністю) замінює підручник у викладі навчального матеріалу з певної дисципліни, забезпечує реалізацію всіх ланок дидактичного циклу засобами

інформаційних технологій і не може бути трансформоване у паперовий аналог без утрати дидактичних властивостей. *Література:* Балалаєва О.Ю. Проектування електронних посібників з латинської мови для вищих аграрних навчальних закладів (автореф. дис. ... канд. пед. наук). Київ, 2016. С. 31.

Електронний підручник – 1) електронне навчальне видання із систематизованим викладенням навчального матеріалу, що відповідає освітній програмі, містить цифрові об'єкти різних форматів та забезпечує інтерактивну взаємодію; 2) програмнометодичний комплекс, який дає можливість самостійно засвоїти навчальний курс або його певний розділ і об'єднує в собі властивості звичайного підручника, довідника, збірника задач, лабораторного практикуму. *Література:* Биков В.Ю., Спірін О.М., Пінчук О.П. Проблеми та завдання сучасного етапу інформатизації освіти. 2017. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/709026>; Положення про електронний підручник URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0621-18>; Вембер В.П. Методичні основи проектування та використання електронного підручника з інформатики для загальноосвітньої школи (дис. ... канд. пед. наук). Київ, 2008.

Гуманітарна освіта – сукупність знань у галузі соціально-гуманітарних наук і пов'язаних з ними практичних навичок і вмінь; важливий засіб формування світогляду, який відіграє важливу роль у загальному розвитку людини, її розумовому та моральному вихованні. Васянович Г.П. зазначає, що гуманітарна освіта є одним із найважливіших соціальних інститутів трансляції культурних цінностей, норм, ідеалів, як норми відтворення національно-культурного світу і вагомий чинник професійної підготовки, а також є важливим чинником духовної безпеки нації в збереженні культурної спадщини й духовного розвитку особистості, забезпечує цілісне становлення, закладає ціннісні орієнтації та моральні принципи людини, які формують її професійну культуру.

С. Ткаченко зазначає, що морально-етичні, лідерські, емоційно-вольові, організаторські й комунікативні якості, духовність, порядність – можна формувати та розвивати в майбутніх учителів під час вивчення суспільно-

гуманітарних дисциплін. *Література*: Васянович Г.П. Гуманітарна освіта і стиль педагогічної діяльності викладача професійно-технічного закладу // Гуманітарна освіта і виховання особистості: зб. наук. праць / За ред. Г.П. Васяновича. Львів: Сполум, 2004. С. 9-28; Кремень В.Г. (Ред.). Енциклопедія освіти. Академія пед. наук України. К.: Юрінком Інтер, 2008; Фокша О.М. Детермінанти підготовки майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей у сучасних закладах вищої педагогічної освіти. Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського, 2018, 3 (122), 89-94; Ткаченко С.В. Педагогічні умови формування етичної компетентності майбутніх учителів суспільно-гуманітарних дисциплін. Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Педагогічні науки, 4 (51). Миколаїв, 2015.

Дистанційне навчання – форма організації освітнього процесу, що застосовується з метою забезпечення якості навчальної, дослідницької, консультативної діяльності майбутніх педагогів, учителів-практиків, інших фахівців, що сприяє інтенсифікації навчання, активній комунікативній взаємодії між педагогом-наставником і тими, хто навчається. *Література*: Вовк М.П., Грищенко Ю.В., Соломаха С.О., Філіпчук Н.О., Ходаківська С.В. Педагогічна освіта в Україні: теорія і практика: словник. Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. Київ, 2021. С. 50-51.

Електронні освітні ресурси – засоби навчання, що сприяють ефективній організації очного і дистанційного навчання у різних закладах освіти на основі використання Інтернету і мультимедіа. Використання Е.о.р. пов'язане з упровадженням електронного навчання. Відповідно до 71 Положення про електронні освітні ресурси (наказ МОН України №1060 від 01.10.2012 р.) метою створення електронних освітніх ресурсів є забезпечення модернізації освітнього процесу, змістове наповнення освітнього простору, надання рівного доступу учасникам освітнього процесу незалежно від місця їх проживання та

форми навчання відповідно до якісних навчальних і методичних матеріалів, створених на основі інформаційно-комунікаційних технологій. Серед основних різновидів Е.о.р. виокремлено такі, як: електронна хрестоматія, електронний довідник, електронний лабораторний практикум, електронний навчальний посібник, електронний освітній ігровий ресурс, електронний підручник, електронний практикум, електронний робочий зошит, електронний словник, електронні дидактичні демонстраційні матеріали, електронні методичні рекомендації тощо. Загальними вимогами до Е.о.в. є функціональність; безпечність; надійність функціонування; зручність використання для користувача; крос-платформність; відповідність засадам реалізації принципів державної політики цифрового розвитку; відповідність законодавству України щодо захисту авторських прав; відповідність міжнародним стандартам (Experience API тощо). *Література:* Про затвердження Положення про електронні освітні ресурси (наказ №1060 від 01.10.2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1695-12#Text>). С. 70-71; Вовк М.П., Грищенко Ю.В., Соломаха С.О., Філіпчук Н.О., Ходаківська С.В. Педагогічна освіта в Україні: теорія і практика: словник. Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. Київ, 2021.

Інклюзивне навчання – надання освітніх послуг дітям і молоді з особливими потребами в умовах загальноосвітніх, професійних, вищих закладів освіти з метою соціальної адаптації, комунікації з однолітками, вчителями, викладачами, формування навичок навчатися і працювати в колективі. Задля забезпечення рівного доступу до якісної освіти З.і.о. повинні адаптувати навчальні плани та програми, методи та форми навчання, використання існуючих ресурсів, партнерство з громадою до індивідуальних потреб дітей і молоді з особливими освітніми потребами *Література:* Удич З.І. Основи інклюзивної освіти: навчально-методичний посібник. Тернопіль: КІЦ «ПРИНТ-ОФІС», 2015. С 341.

Інновація (англ. innovation – нововведення) – прогресивні ідеї, методи, технології, засоби в галузі науки, освіти, економіки, управління та інших

сферах життєдіяльності людини, спрямовані на реалізацію досягнень науково-технічного прогресу з метою якісних змін та удосконалення попередніх досягнень. *Література:* Вовк М.П., Грищенко Ю.В., Соломаха С.О., Філіпчук Н.О., Ходаківська С.В. Педагогічна освіта в Україні: теорія і практика: словник. Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. Київ, 2021. С. 96.

Заклади фахової передвищої освіти – це вищі навчальні заклади I-II рівнів акредитації, які згідно з Законом України «Про фахову передвищу освіту» з червня 2019 р. набувають статусу закладів фахової передвищої освіти із типом закладу (фаховий коледж) і здійснюють підготовку фахових молодших бакалаврів, а за наявності ліцензії здійснюватимуть підготовку за коротким циклом вищої освіти або першим (бакалаврським) рівнем. Ф.п.о. спрямована на формування та розвиток освітньої кваліфікації, що підтверджує здатність особи до виконання типових спеціалізованих завдань у певній галузі професійної діяльності, пов'язаних з виконанням виробничих завдань підвищеної складності та/або здійсненням обмежених управлінських функцій, що характеризуються певною невизначеністю умов та потребують застосування положень і методів відповідної науки і завершується здобуттям відповідної освітньої та/або професійної кваліфікації. *Література:* Вовк М.П., Грищенко Ю.В., Соломаха С.О., Філіпчук Н.О., Ходаківська С.В. Педагогічна освіта в Україні: теорія і практика: словник. Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. Київ, 2021. С. 78; Закон України «Про освіту». (2017). URL: <https://cutt.ly/CEZMdbI>; Закон України «Про фахову передвищу освіту» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2019, №30, ст.119). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19#Text>

Змішане навчання (англ. blended learning) – сучасна освітня технологія, в основі якої лежить поєднання онлайн навчання, традиційного і самостійного навчання; цілеспрямований процес здобування знань, умінь та навичок, що здійснюється освітніми установами різного типу в рамках формальної освіти, частина якого реалізується у віддаленому режимі за допомогою інформаційно-

комунікаційних технологій і технічних засобів навчання, які використовують для зберігання і доставки навчального матеріалу, реалізації контрольних заходів, організації взаємодії між суб'єктами навчального процесу (консультації, обговорення); цілеспрямований процес здобування знань, набуття вмінь та навичок в умовах інтеграції аудиторної та позааудиторної навчальної діяльності суб'єктів освітнього процесу на основі впровадження і взаємного доповнення технологій традиційного, електронного, дистанційного та мобільного навчання за наявності самоконтролю студента за часом, місцем, маршрутами та темпом навчання. *Література:* Бугайчук К.Л. Змішане навчання: теоретичний аналіз та стратегія впровадження в освітній процес вищих навчальних закладів / Інформаційні технології і засоби навчання. Т. 54, №4. Київ, 2016. С. 3-5; Вовк М.П., Грищенко Ю.В., Соломаха С.О., Філіпчук Н.О., Ходаківська С.В. Педагогічна освіта в Україні: теорія і практика: словник. Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. Київ, 2021. С. 78; Кухаренко В.М. Теорія та практика змішаного навчання: монографія. Харків, Україна: Міськдрук, 2016.

Комунікативність (лат. communication – зв'язок, повідомлення) – властивість особистості, що сприяє успішному спілкуванню з іншими людьми, опануванню і передачі інформації. Ця якість є важливою у професійній діяльності педагога, який насамперед має комунікувати з дітьми різного віку, їхніми батьками, колегами.

Комунікативність педагога є важливою особистісною якістю, що підвищує ефективність професійної діяльності і результат освітнього процесу. Від того, наскільки педагог є комунікативним, залежить ефективність передавання інформації і засвоєння її учнями. Манера спілкування й інтонація голосу, емоційна врівноваженість, доброзичливість впливають на успішність комунікації між педагогом і учнем. *Література:* Вовк М.П., Грищенко Ю.В., Соломаха С.О., Філіпчук Н.О., Ходаківська С.В. Педагогічна освіта в Україні: теорія і практика: словник. Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. Київ, 2021. С. 113-114.

Мережеві технології у педагогічній освіті – інтернет-ресурси, комунікаційні платформи, програмне забезпечення для ефективної комунікації з метою організації формального і неформального навчання між учителем і учнем, викладачем і студентом (магістрантом, аспірантом). Сучасні інформаційні технології дозволяють використовувати для спілкування зі студентами програми Moodle Google, Classroom Microsoft, Teams, комунікаційні платформи Zoom, Hangouts, Skype. Нині педагогічна освіта має засоби для залучення багатомільйонної аудиторії у інформаційне середовище для отримання професійного знання – мережі Інтернет, що є базовою мережевою технологією, заснованою на цифровій передачі даних. Сучасні технології збереження, обробки і передачі інформації широко використовують цифрове представлення даних, причому у цифровому вигляді подається не лише комп'ютерна в традиційному розумінні інформація, але й інформація спочатку отримана в аналоговому вигляді, наприклад, відео і звук. Це дало педагогам широке поле для здійснення навчально-виховної діяльності на відстані з використанням найсучасніших інформаційних технологій передачі різного типу інформації та комунікації. *Література:* Вовк М.П., Грищенко Ю.В., Соломаха С.О., Філіпчук Н.О., Ходаківська С.В. Педагогічна освіта в Україні: теорія і практика: словник. Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. Київ, 2021. С. 134-135.

«М'які» навички» (soft skills) педагога – спектр професійних й особистісних якостей, що зумовлюють успішність професійного розвитку педагога, є супровідними до професійних, фахових компетентностей, важливі з урахуванням специфіки професійної діяльності, з поміж яких – лідерські якості, здатність працювати в команді, презентаційні навички, аналітичні здібності, навички комунікація, стресостійкість, креативність та ін.

Для педагога, його успішної професійної діяльності важливою є сформованість таких «М.», гнучких навичок, як: комунікація відповідальність, здатність працювати в команді, партнерство, уміння вирішувати конфлікти, критично мислити, самостійно вирішувати завдання, логічність, здатність

управляти власним часом, креативність, сила волі, здатність протистояти стресовим ситуацій, адаптаційні й презентаційні навички, емоційний інтелект тощо. З 2019 р. Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО) здійснюється акредитація освітніх програм у закладах вищої освіти, наукових установах на всіх рівнях (бакалаврському, магістерському, докторському). З-поміж важливих критеріїв якості підготовки майбутніх педагогів (учителів, викладачів, викладачів-дослідників) визначено «М.н.» Відповідно здійснюється моніторинг змісту, форм і методів навчальної, дослідницької, практичної діяльності з урахуванням спрямованості на формування гнучких навичок майбутніх учителів, педагогів, дослідників.

Література: Вовк М.П., Грищенко Ю.В., Соломаха С.О., Філіпчук Н.О., Ходаківська С.В. Педагогічна освіта в Україні: теорія і практика: словник. Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. Київ, 2021. С. 158-159.

Освіта – процес і результат засвоєння особистістю певної системи наук, знань, практичних умінь і навичок і пов'язаного з ними того чи іншого рівня розвитку її розумово-пізнавальної і творчої діяльності, а також морально-естетичної культури, які у своїй сукупності визначають соціальне обличчя та індивідуальну своєрідність цієї особистості. Освіта виконує три важливі функції: людинотворчу – забезпечення певного рівня знань, грамотності; стану емоційно-вольової сфери, поведінкових орієнтацій, готовності до виконання різних соціальних ролей, видів діяльності тощо; технологічну – забезпечення «бази життя»; формування навичок і вмінь трудової, громадської, господарської, професійної діяльності; розвиток комунікативності в різних видах діяльності тощо; гуманістичну – виховання людини в дусі миру, високої моральності, культури, розуміння пріоритетів загальнолюдських цінностей (життя, праці, самої людини, природи, тощо). *Література:* Кремень В.Г. (Ред.). Енциклопедія освіти. Національна академія педагогічних наук України. 2-ге вид. допов. і перероб. Київ: Юрінком Інтер, 2021. С. 665.

Освітня програма – тотожне поняття освітньо-професійної, освітньонаукової чи освітньо-творчої програми, що реалізуються у закладах фахової передвищої, вищої освіти або науковій установі на певному освітньокваліфікаційному рівні (рівні молодшого спеціаліста, бакалаврському, магістерському, докторському, науковому) і складається з певних складових (обов'язкові та варіативні дисципліни, практики, наукова робота, публікаційна діяльність тощо), що передбачає формування певних компетентностей з урахуванням специфіки опанування фаху. Відповідно до Закону України «Про вищу освіту» (2014) О.п. визначається як єдиний комплекс освітніх компонентів (навчальних дисциплін, індивідуальних завдань, практик, контрольних заходів тощо), спрямованих на досягнення передбачених такою програмою результатів навчання, що дає право на отримання визначеної освітньої або освітньої та професійної (професійних) кваліфікації (кваліфікацій). О.п. може визначати єдину в її межах спеціалізацію або не передбачати спеціалізації (Закон України «Про вищу освіту», 2014).
Література: Вовк М.П., Грищенко Ю.В., Соломаха С.О., Філіпчук Н.О., Ходаківська С.В. Педагогічна освіта в Україні: теорія і практика: словник. Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. Київ, 2021. С. 165-166.

Педагог (д.-грець. παιδαγωγός – той, хто веде дитину) – у Давній Греції раб, якому доручали догляд за хлопчиками з семи років. До обов'язків П. входила охорона вихованця, а до вступу хлопчика до школи – елементарне навчання грамоті (д.-грець. γραμματική – вчення про словесність). Сучасний П. – це фахівець, який займається навчально-виховною роботою в школі чи дитячому садку, школі-інтернаті чи виправній колонії, працівник позашкільного закладу, керівник народної освіти, викладач вищого навчального закладу... Загальна мета діяльності П. – формування творчої особистості учня в процесі навчання та виховання. З психологічного погляду мета – це прогнозований людиною результат її діяльності з певним об'єктом (О. Леонт'єв). Результат діяльності демонструє зміни, що відбуваються з об'єктом

під час взаємодії людини з ним... Спираючись на психологічні уявлення про природу мети у структурі діяльності, педагогічну мету слід розглядати як зміни, які прогнозує П. у розвитку особистості учня в процесі навчання та виховання. *Література:* Вовк М.П., Грищенко Ю.В., Соломаха С.О., Філіпчук Н.О., Ходаківська С.В. Педагогічна освіта в Україні: теорія і практика: словник. Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. Київ, 2021. С. 172; Педагогічна майстерність: підручник / І.А. Зязюн, Л.В. Крамущенко, І.Ф. Кривонос та ін. За ред. І.А. Зязюна. 3-є вид. доп. і переробл.К.: СПД Богданова А.М., 2008. 376 с. С. 14-15.

Педагогіка – соціальна наука, яка об'єднує, інтегрує, синтезує дані всіх природничих і соціальних наук, пов'язаних з формуванням людини. Термін «педагогіка» вживається в кількох значеннях: 1) в розумінні педагогічної науки; 2) як система діяльності, що проектується у навчальних матеріалах, методиках, рекомендаціях, установах; 3) як навчальний курс, який вивчається в педагогічних університетах та інших навчальних закладах освіти за профільованими програмами; 4) сукупність теоретичних і прикладних наук, що вивчають процеси виховання, навчання і розвитку особистості. *Література:* Кремень В.Г. (Ред.). Енциклопедія освіти. Національна академія педагогічних наук України. 2-ге вид. допов. і перероб. Київ: Юрінком Інтер, 2021. С. 708; Фіцула М.М. Педагогіка: навч. посіб. для студ. вищ. пед. закл. освіти. К.: Видавничий центр «Академія», 2001. с. 10.

Педагогічна діяльність – складно організована система низки діяльностей: 1) практична діяльність викладача з навчання і виховання людини; 2) методична діяльність фахівця з викладання матеріалів педагогічної науки педагогічним працівникам різних установ (пов'язана з методикою навчання предмета або з методикою проведення виховної роботи в школі); 3) управлінська діяльність керівників освітньої системи; 4) науково-педагогічна діяльність (науково-дослідна). *Література:* Кремень В.Г. (Ред.). Енциклопедія

освіти. Національна академія педагогічних наук України. 2-ге вид. допов. і перероб. Київ: Юрінком Інтер, 2021. С. 712.

Педагогічна етика – відносно самостійний розділ етичної науки (професійної етики), яка конкретизує загальнолюдські принципи моралі відповідно до умов професійно-педагогічної діяльності. П. е. охоплює соціально значимі елементи суспільної моралі, виступає інтегративною характеристикою професійної діяльності вчителя, визначає морально-етичні вимоги до нього та відображає ступінь їх трансформації у свідомості й поведінці педагога. П.е. відображає внутрішню культуру, моральні цінності педагога, виступає критерієм особистісного зростання, має узагальнюючий вплив на формування професійно важливих якостей педагога. *Література:* Кремень В.Г. (Ред.). Енциклопедія освіти. Національна академія педагогічних наук України. 2-ге вид. допов. і перероб. Київ: Юрінком Інтер, 2021. С. 713.

Педагогічна культура – складова загальної культури, яка є її відображенням і проявом. П. к. синтезує в собі особистісні властивості і особливості, є результатом накопичених знань, практичного досвіду, їх інтелектуального і емоційного сприйняття та визначає позицію педагога щодо оточуючої його дійсності, здобувачів освіти, їх діяльності. В.В. Ягупов стрижневим компонентом педагогічної культури вважає педагогічну майстерність, яка передбачає синтез розвинутого психолого-педагогічного мислення, професійно-педагогічних знань, навичок і вмінь, емоційно-вольових засобів виразності, що дають змогу педагогу успішно вирішувати освітні завдання. *Література:* Кремень В.Г. (Ред.). Енциклопедія освіти. Національна академія педагогічних наук України. 2-ге вид. допов. і перероб. Київ: Юрінком Інтер, 2021. С. 716-717.

Педагогічна майстерність – найвищий рівень педагогічної діяльності (якщо характеризувати якість результату), вияв творчої активності особистості педагога (якщо характеризувати психологічний механізм успішної діяльності). П. м. – це комплекс властивостей особистості, що забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексивній основі. Щоб бути

майстром, необхідно володіти особистісною професійною неповторністю і унікальністю, своїм стилем діяльності, концептуальністю професійного мислення. П. м. є індивідуальним внеском у педагогічну культуру суспільства, і лише повне усвідомлення механізмів власної діяльності уможливило передачу майстерності іншим. В справжнього майстра-педагога з'являється своя авторська система, своя школа, свої послідовники.

Сутність П. м. – в особистості вчителя, в його позиції, у здатності виявляти творчу ініціативу на підставі реалізації власної системи цінностей. П. м. – вияв найвищої форми активності особистості вчителя у професійній діяльності, активності, що ґрунтується на гуманізмі й розкривається в доцільному використанні методів і засобів педагогічної взаємодії у кожній конкретній ситуації навчання і виховання.

До важливих властивостей П. м. належать: гуманістична спрямованість діяльності вчителя, його професійна компетентність, педагогічні здібності й педагогічна техніка. Усі складники П. м. взаємопов'язані, їм властивий саморозвиток, а не лише зростання під впливом зовнішніх чинників. Щоб учитель діяв творчо, самостійно оцінюючи результати своєї діяльності і коригуючи засоби з орієнтацією на досягнення мети, він повинен мати певне внутрішнє опертя, певні властивості, риси, розвиток яких забезпечить професійний саморозвиток педагога, а через нього – і розвиток учня.
Література: Кремень В.Г. (Ред.). Енциклопедія освіти. Національна академія педагогічних наук України. 2-ге вид. допов. і перероб. Київ: Юрінком Інтер, 2021. С. 717-718.

Педагогічна майстерня – форма навчання різних категорій тих, хто навчається, яка створює умови для сходження кожного учасника до нового знання та нового досвіду шляхом самостійного або колективного відкриття в будь-якій сфері знань, включаючи самопізнання. Із наявних педагогічних методів роботи П.м. наближається до дослідницьких і проблемних методів навчання. П.м. забезпечує максимальні можливості не тільки для експліцитного навчання, але й імпліцитного, що передбачає засвоєння способів професійної

поведінки, формування професійних умінь та навичок невербальними засобами, побіжно, розгортається на засадах самоорганізації та самоспіввіднесення. Важливою характеристикою П.м. є їх імпровізаційний характер, що реалізується завдяки: певному рівню невизначеності пред'явлених проблемних ситуацій, парадоксальності матеріалу, що сприяє пошуку учасниками власних орієнтирів їх вирішення; низькому ступеню регламентованості дій, що актуалізує суб'єктивне сприйняття такої характеристики середовища як невизначеність; організації потенційної багатоваріативності та доступності різних способів дій. *Література:* Вовк М.П., Грищенко Ю.В., Соломаха С.О., Філіпчук Н.О., Ходаківська С.В. Педагогічна освіта в Україні: теорія і практика: словник. Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. Київ, 2021. С. 188-189; Посібник з підвищення кваліфікації в сфері дидактики вищої школи. К.: Фенікс, 2012.

Педагогічна освіта – сфера підготовки педагогічних кадрів для всіх закладів освіти, що реалізується у фахових передвищих та вищих закладах педагогічної освіти, класичних університетах, галузевих наукових установах та передбачає формування у них спектру загальних і фахових компетентностей відповідно до Національної рамки кваліфікацій та відповідних стандартів, затверджених Міністерством освіти і науки України на всіх рівнях (молодший спеціаліст, бакалавр, магістр, доктор філософії). У наукових працях дефініції педагогічної освіти розглядають П.о. як багатозначне поняття, що означає: 1) підготовку фахівців для загальноосвітніх шкіл, дошкільних дитячих закладів, навчально-виховних установ у педагогічних закладах вищої освіти, класичних університетах тощо; 2) підготовку педагогічних та науково-педагогічних працівників для закладів освіти усіх типів: загальної освіти, професійної освіти; 3) сукупність знань та навичок, здобутих в результаті цієї підготовки. Сучасні науковці розглядають П.о. як «систему підготовки педагогічних кадрів у вищих навчальних закладах всіх форм власності, закладів післядипломної педагогічної освіти та органів управління у сфері освіти. Мережу вищих навчальних закладів

в Україні, що забезпечують підготовку та підвищення кваліфікації науково-педагогічних, педагогічних кадрів, складають педагогічні коледжі, академії, університети, класичні університети, а також інші вищі навчальні заклади за умови виконання ними вимог стандартів вищої освіти». *Література:* Сотська Г.І. Проблеми сучасної педагогічної освіти в Україні у вимірах Євроінтеграційних процесів. Освіта для сучасності – Edukacja dla współczesności. Т. 1. Київ, 2015.

Практичне заняття – це форма навчального заняття, на якому викладач організовує детальний розгляд учасниками навчального процесу окремих теоретичних положень навчання та формує вміння та навички їх практичного застосування шляхом індивідуального виконання відповідних завдань науковцями. Практичні заняття проводять паралельно з лекційним заняттями. Вони зорієнтовані, насамперед, на поглиблення й розширення здобутих на лекціях знань. *Література:* Спірін О.М., Іванова С.М., Яцишин А.В., Кільченко А.В. ... (Упоряд.). Використання електронних відкритих систем для інформаційно-аналітичної підтримки педагогічних досліджень: словник-довідник. Вид. 2-е, виправлене та доповнене. К.: ЦП Компринт, 2019. С. 41.

Професійна підготовка вчителя – це система становлення майбутнього вчителя у закладах вищої педагогічної освіти, у закладах фахової передвищої освіти, у класичних університетах, що представляє цілісну систему, яка спрямована на формування мотивації здійснювати якісно педагогічну діяльність, вивчення різних дисциплін відповідно до освітньо-професійної програми, розвитку фахових компетентностей у процесі проходження різних видів практик, залучення до науководослідницької роботи, а також передбачає набуття комплексу знань, умінь і навичок, професійного досвіду, що спонукає до саморозвитку, самовдосконалення упродовж життя. *Література:* Вовк М.П., Грищенко Ю.В., Соломаха С.О., Філіпчук Н.О., Ходаківська С.В. Педагогічна освіта в Україні: теорія і практика: словник. Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. Київ, 2021. С. 215-216.

Самоосвіта – це процес здобуття освіти самостійно, коли людина відчуває брак знань в конкретній галузі і намагається досягти бажаного результату. С. спонукає до самоорганізації, самоконтролю, системності, наполегливості, працьовитість, цілеспрямованість; інформальна освіта. За С.У. Гончаренком, – це освіта, яка набувається у процесі самостійної роботи без проходження систематичного курсу навчання в стаціонарному навчальному закладі. С. є невід’ємною частиною систематичного навчання в стаціонарних закладах, сприяючи поглибленню, розширенню і більш міцному засвоєнню знань». *Література:* Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. К.: Либідь, 1997, с. 296.

Сучасні освітні технології (СОТ) (від грец. «techne» – мистецтво, майстерність, «logos» – наука) – це комплекс спільних дій суб’єктів та об’єктів педагогічного процесу, спрямованих на підвищення якості освіти, раціонального використання засобів і умов навчання, досягнення бажаних результатів навчання з урахуванням сучасних запитів суспільства. До СОТ відносять: інформаційно-комунікаційні технології, проектні технології, технології розвитку критичного мислення, проблемного навчання, технології розвиваючого навчання, ігрові технології, здоров’язберігаючі технології, кейс-технології, технології інтегрованого навчання та ін. *Література:* Вовк М.П., Грищенко Ю.В., Соломаха С.О., Філіпчук Н.О., Ходаківська С.В. Педагогічна освіта в Україні: теорія і практика: словник. Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. Київ, 2021. С. 238-239.